

УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ УКРАЇНИ

У статті розглядаються українсько-німецькі відносини в контексті євроінтеграційних прагнень України, дається характеристика основним тенденціям та перспективам їх розвитку. Також проаналізовано можливість підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Автор дійшов висновку щодо перспективи вступу України до ЄС та впливу на цей процес позиції Німеччини.

Ключові слова: Україна, Німеччина, Європейський Союз, євроінтеграція.

В статье рассматриваются украинско-германские отношения в контексте евроинтеграционных стремлений Украины,дается характеристика основным тенденциям и перспективам их развития. Также проанализированы возможности подписания Соглашения об Ассоциации между Украиной и ЕС. Автор пришел к выводу, относительно перспективы вхождение Украины в ЕС и влияния на этот процесс позиции Германии.

Ключевые слова: Украина, Германия, Европейский Союз, евроинтеграция.

The article deals with the Ukrainian-German relations in the context of European integration aspirations of Ukraine, describes trends and prospects of their development. Also was analyzed the possibility of signing the Association Agreement between Ukraine and the EU. The author concluded the prospect of EU membership for Ukraine and influence position of Germany in this process.

Key words: Ukraine, Germany, European Union, Eurointegration.

Актуальність статті зумовлена тим, що Україна зробила європейський вибір перспективного розвитку та орієнтується на розвинуті держави світу, у яких можна запозичити досвід розбудови політичної, економічної і культурної системи суспільства.

Серед європейських провідних держав світу, повноправних і впливових членів Європейського Союзу Україна надає пріоритет ФРН. Німеччина для України є важливим економічним і стратегічним партнером та одним із найближчих сусідів, що належить до Європейського Союзу, а також надійним партнером на шляху до Європи. Українсько-німецькі відносини посідають важливе місце в національній історії двох країн та загальноєвропейському історичному процесі. Федераційна Республіка Німеччина – одна з найбільш економічно розвинених країн світу, є головним торговельним та інвестиційним європейським партнером України, завдяки чому створено надійний фундамент двосторонньої взаємодії.

На сучасному етапі країни активно співпрацюють на міждержавному та міжурядовому рівнях у політичній, економічній та культурно-гуманітарній сферах. Про це свідчить ряд багатьох складових зовнішньополітичних відносин між країнами.

ФРН на сучасному етапі – це провідна країна на Європейському континенті, яка має високу політичну та економічну могутність та здатна впливати на

інтеграційні процеси в Європі. Саме тому українській стороні вигідно будувати та розвивати стратегічні відносини з Німеччиною. Актуальність статті становить також інтерес у вивченні унікального німецького досвіду демократичної трансформації, становлення правової держави та створення функціональних механізмів соціальної ринкової економіки.

Використання значного політичного, економічного та культурного потенціалу ФРН на користь національних інтересів України належить до перспективних завдань української зовнішньої політики. Зважаючи на вагому роль ФРН у Європейському Союзі, Україна зацікавлена в поглибленні співпраці з Німеччиною в усіх сферах, які вирішальним чином впливають на реалізацію стратегічного завдання поетапної інтеграції України до Європейського Союзу. Саме тому комплексне вивчення двостороннього співробітництва, аналіз його стану та якості, виявлення існуючих проблем, які є на даному етапі відносин, та пошук шляхів їх вирішення, визначення пріоритетних напрямів, форм і з'ясування перспектив їхнього подальшого розвитку з точки зору нагальних потреб України має важливе значення для формування політики подальшої співпраці між Україною та ФРН [1].

Отже, мета і завдання статті полягають у з'ясуванні особливостей розвитку українсько-

німецького співробітництва в політичній, економічній та культурно-гуманітарній сферах в умовах внутрішніх політичних і суспільних трансформацій із визначенням їх ефективності, проблем та подальших перспектив України щодо вступу до ЄС та підписання Угоди про Асоціацію.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання українсько-німецьких відносин розробляли такі дослідники як А. Кудряченко, Г. Грабарчук, А. Мартинов, М. Михальченко, Л. Чекаленко.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як уже зазначалось, серед провідних європейських держав світу, повноправних і впливових членів Європейського Союзу Україна надає пріоритет ФРН. Німеччина на сучасному етапі – це провідна країна на Європейському континенті, яка має високу політичну та економічну могутність і здатна впливати на інтеграційні процеси в Європі. Зважаючи на це, Україна зацікавлена в поглибленні співпраці з Німеччиною в усіх сферах, які вирішальним чином впливають на можливість інтеграції України до ЄС [1].

Із приходом в Україні до влади Віктора Януковича в березні 2010 року тема євроінтеграції України стала обговорюватися все більше і більше. На саміті «Україна – ЄС», що пройшов 22 листопада 2010 року, був схвалений план дій щодо скасування коротко-строкових віз у Євросоюз для громадян України, проте, навіть точне дотримання плану не гарантує автоматичного введення безвізового режиму [1]. Також на саміті обидві сторони підписали протокол до Угоди про партнерство та співробітництво за основними принципами участі в програмах ЄС, [2] а голова Єврокомісії Жозе Мануел Баррозу сказав, що сподівається підписати Угоду про асоціацію до середини 2011 року [3]. Однак, арешт лідера української опозиції Юлії Тимошенко в серпні 2011 року поставив перспективи підписання цієї угоди під сумнів. Печерський райсуд Києва 11 жовтня 2011 року засудив Тимошенко до 7 років ув'язнення із забороною займати певні державні посади протягом ще 3 років за перевищення службових повноважень при підписанні газових угод із Росією. Також суд зобов'язав Тимошенко виплатити «Нафтогазу України» 1,516 млрд грн. Маркус Ленінг, уповноважений федерального уряду Німеччини з прав людини, засудив «вибіркове та політично мотивоване правосуддя щодо Тимошенко» і додав, що Німеччина і Євросоюз «будуть пильно стежити за розвитком подій в Україні» [4]. Вирок у справі проти Тимошенко, оголошений у жовтні того ж року, викликав однозначно негативну реакцію як США, так і ЄС, створивши загрозу відносинам України та Європейського Союзу почати розвиватися за схожим з Білоруссю сценарієм. [5]

Також у лютому 2011 року посол ЄС в Україні Жозе Мануель Тейшейра заявив, що на даний час Україна не відповідає мінімальним умовам для обговорення питання членства в ЄС [6].

Особливу позицію щодо підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС займає Німеччина.

Оскільки всередині Європейського Союзу ФРН – це важливий і надійний партнер для України та впливовий гравець на міжнародній арені, позиція цієї країни може суттєво вплинути на підписання асоціації й іншими країнами ЄС. Адже парафування угоди про асоціацію з ЄС є тільки формальним підтвердженням завершення переговорів. Вступити в силу документ може тільки після його підписання та ратифікації Європарламентом і національними парламентами 28 держав Євросоюзу і України.

У листопаді 2011 року державний міністр німецького МЗС Корнелія Піпер на прес-конференції в Києві заявила, що Берлін може не підписати угоду про асоціацію між ЄС і Україною: «Якщо говорити про уряд Федеративної республіки Німеччина, то важко уявити, що така угода про асоціацію може бути підписана, якщо не виконані умови її підписання» [7]. За словами міністра, німецька сторона в цілому зацікавлена в підписанні угоди, проте для цього в Україні мають дотримуватися європейських принципів: верховенства права, зміцнення демократії, захисту прав людини.

Загострення суперечностей у відносинах Україна-ЄС у другій половині 2011 р. серйозно вплинуло на політичну атмосферу двостороннього діалогу. Хоча на саміті 19 грудня сторони оголосили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію, рух до остаточного підписання Угоди ще обумовлений прогресом у внутрішньополітичному розвитку держави. Однак, глибинні причини поточних проблем криються в концептуальних прогалинах чинної моделі східної політики ЄС. Натомість необхідний широкий політичний компроміс з усіх головних аспектів Угоди, у тому числі геополітичних [8].

Німецькі політики зазначають, що швидкість, із якою Україна рухається шляхом інтеграції, залежить від неї самої. На зустрічі на вищому рівні в грудні 2011 року йшлося про те, що підписання договору про Асоціацію можливе тоді, коли політичні умови, що перешкоджають цьому, буде усунуто. [6]

На саміті Україна-ЄС, що відбувся в Києві 19 грудня 2011 року, так і не було парафовано угоду про асоціацію та створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Українські політики зазначали, що цю угоду буде підписано в лютому 2012 року. Але події 27 лютого 2012 року, коли Печерський районний суд Києва засудив Ю. Луценка до 4 років позбавлення волі з конфіскацією майна за перевищення службових повноважень на посаді міністра внутрішніх справ, відкинули цей процес на невизначений термін. Німеччина зазначає, що вирок колишньому міністру внутрішніх справ Юрію Луценку свідчить про непрозорість і залежності судового процесу та про вибірковість правосуддя в Україні, і якщо країна серйозно налаштована на зближення з Європейським Союзом, вона повинна продемонструвати свою відданість європейським цінностям. Про це йдеться в повідомленні посольства Німеччини в Україні. Європейський Союз розчарований вироком Юрію Луценку та продовжить стежити за розвитком його

справи під час апеляції. Про це йдеться у спільній заяві верховного представника зі зовнішніх зв'язків ЄС Кетрін Ештон та комісара Штефана Фюле.

Також на позицію німецьких політиків щодо асоціації впливає той факт, що суд не дозволяє їм відвідати екс-прем'єра України Юлію Тимошенко в СІЗО. Це, на їх думку, порушує права людини і тому частина країн-членів ЄС, перш за все Німеччину, виступають за відмову від парафування Угоди про асоціацію в умовах погіршення ситуації з демократією в Києві. Існує імовірність, що Європейський парламент (ЄП) може прийняти критичну резолюцію по Україні, ЄП може вимагати від органів влади ЄС призупинити переговори щодо Угоди про асоціацію до вирішення накопичених проблем, зокрема тих, які стосуються Юлії Тимошенко.

Станом на кінець 2011 – початок 2012 року, як зазначають експерти, двосторонні відносини між країнами продовжують залишатися напруженими. Позиція, яку займає Німеччина щодо підписання асоціації з Україною, залишається незмінною. Під час підписання договору про асоціацію Німеччина та ЄС, перш за все, будуть враховувати те, як в Україні реалізуються принципи демократії, права і свободи людини, які є основою відносин та співпраці між країнами ЄС. Головними проблемами України, що перешкоджають країні заручитися підтримкою Німеччини, на шляху до асоціації є: переслідування та арешт опозиції, нехтування принципами демократії, прав і свобод людини, непостійність у лінії зовнішньої політики країни, що постійно відхиляється то в бік європейської інтеграції, то в бік Митного союзу. Існує імовірність, що є також й інші причини, які впливають на хід подій, що пов'язані з підписанням асоціації, та офіційно не зазначаються представниками Німеччини. Оскільки зовнішня політика ФРН щодо України, після здобуття країною незалежності, була орієнтована на політику Російської Федерації, то можна припустити, що конфлікти та непорозуміння між Україною та Росією впливають і на сучасний стан відносин ФРН із нашою країною, особливо це стосується газових конфліктів, а так як Україна володіє основною частиною газотранспортних сполучень, що забезпечує транзит природного газу з РФ через територію України у країни Західної та Центральної Європи, у тому числі і до ФРН, то існує серйозна проблема енергетичної безпеки ЄС. Україна, так уже історично склалось, знову опинилася на перетині інтересів двох частин світу, тому стає зрозумілим її маневрування та гнучкість щодо ведення зовнішньої політики країни. Але Україні треба обрати один із цих напрямків, так як заступник генерального директора Генерального директорату «Європейська політика сусідства» Європейської Хьюг Мінгареллі, виступаючи на засіданні Комітету з питань закордонних справ Європарламенту, повідомив про неможливість для України одночасного вступу до Митного союзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном і створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) з ЄС [1].

Ще однією причиною, яка діє на користь підписання ФРН Угоди про асоціацію є те, що

Україна, як країна, яка належить до Східної Європи і є учасницею проекту ЄС «Східне партнерство» (що має на меті змінення стосунків зі східними сусідами ЄС і є продовженням східного напрямку існуючої Європейської політики сусідства) може стати мостом між ЄС та іншими пострадянськими державами, зокрема Білоруссю, Молдою та Кавказом, та допоможе покращенню діалогу між країнами. Таким чином, налагодження ЄС відносин з Україною шляхом підписання асоціації допоможе країнам вийти на новий, більш ефективний та якісний рівень правових та економічних відносин.

Тобто для ФРН та країни ЄС підписання Угоди про асоціацію є також вигідним. Можна припустити, що країни зайняли вичікувальну позицію у зв'язку зі зазначеними вище причинами, які є ще невирішеними Україною, та виборами в Росії та майбутніми в Україні, що можуть змінити політичну ситуацію в країнах та взагалі у Східній Європі.

Можна зробити прогноз щодо перспективи підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що може стати передумовою її повноцінного членства у ЄС. Згідно з оптимістичним сценарієм, угоду про асоціацію буде підписано після парламентських перегонів уже в 2013 р. За найпесимістичнішим сценарієм, Україні дають 20 років на те, щоб розібратися з собою та своїми євроінтеграційними прагненнями. Решта варіантів стоять на межі між цими двома. Україні потрібно розібратися з існуючими всередині держави проблемами та визначитися, у якому напрямку проводити свою зовнішню політику, заручившись підтримкою такого сильно та надійного партнера як Федеративна Республіка Німеччина.

Отже, Вибори в німецький бундестаг, формування нового уряду та змінення внутрішньополітичних позицій канцлера Ангели Меркель підтвердили продовження попереудьої зовнішньополітичної лінії, спрямованої на посилення ролі Німеччини в Європі та світі. Попри зміну кабінету та прихід на пост керівника зовнішньополітичного відомства Гідо Вестервелле, немає прямих підстав говорити про можливі позитивні для України зміни в німецькому зовнішньополітичному курсі.

На східноєвропейському напрямку пріоритетом для Німеччини залишаються відносини з РФ. Ця тенденція помітно увиразнилася, зокрема завдяки двостороннім енергетичним домовленостям. Визнаючи право вето РФ на розширення НАТО на схід і на політику розширення ЄС на східноєвропейському напрямку, Німеччина фактично сприяє реалізації претензій РФ на власну зону впливу на пострадянському просторі, до якої потрапляє Україна.

Несприятливі тенденції у відносинах Німеччини з Україною спровокають негативний вплив на відносини України з ЄС, зокрема ускладнюючи процес укладання Угоди про асоціацію. Незгода Німеччини внести до тексту Угоди положення про наявність «європейської перспективи» по суті працює на змінення позиції РФ у регіоні і стоять на заваді євроінтеграційним намірам України. Крім того,

виникає небезпека звести нанівець конкретні інтеграційні можливості, закладені в політиці ЄС «Східне партнерство». Переведення уваги ЄС з України на Молдову як на «зразкового східного партнера» підтверджує цю швидко нарastaючу тенденцію.

Зважаючи на геополітичні зміни в нашому оточенні та різке збільшення рівня зовнішніх загроз, глобальних і регіональних, Україна повинна інтенсифікувати рух у євроінтеграційному напрямку, використовуючи всі наявні можливості, зокрема щодо ЗВТ та переговорів про скасування візового режиму з ЄС. Водночас у нових умовах слід приділяти набагато більше уваги розбудові двосторонніх відносин із країнами – членами ЄС, зокрема Німеччиною. Необхідно відновити довіру у відносинах України з Німеччиною, що буде складно зробити, особливо

після українсько-російських газових конфліктів та переслідування лідерів опозиції. Ознаки пожвавлення дипломатичного діалогу, що спостерігаються зараз на рівні міністрів закордонних справ є позитивним чинником. Також організація та проведення «Євро-2012» на високому рівні покращила імідж України в ЄС, хоча Німеччина ініціювала політичний бойкот «Євро-2012» в Україні. Лише поодиноких європейських політиків можна було побачити на українських трибунах. Також жоден із високопосадовців ЄС не виявляє бажання зустрічатися з В. Януковичем, допоки лідерка опозиції Юлія Тимошенко та інші політики її уряду сидять у в'язницях через політично мотивоване правосуддя. Це величезна проблема для іміджу країни. Навіть успішний у спортивному та організаційному плані чемпіонат не зміг відсунути цю проблему на задній план [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Кудряченко А. І. Україна і Німеччина : двосторонні відносини на початку 90-х років / А. І. Кудряченко, Г. О. Грабарчук. – К. : Либідь, 1994. – 46–60 с.
2. Мартинов А. Ю. Українсько-німецьке співробітництво у контексті європейської інтеграції (90-ті рр. ХХ ст.) / А. Ю. Мартинов. – К. : Либідь, 2000. – С. 80–86.
3. Михальченко М. І. Україна як нова історична реальність : запасний гравець Європи / М. І. Михальченко. – К. : Либідь, 2004. – С. 487–490 с.
4. Чекаленко Л. Зовнішня політика України / Л. Чекаленко. – К. : Либідь, 2006. – 715–719 с.
5. Співпраця з Україною у рамках політики сприяння економічному розвитку [Електронний ресурс] // Посольство Федеративної Республіки Німеччина у м. Київ. – Режим доступу : http://www.kiew.diplo.de/Vertretung/kiew/uk/04/Entwicklungspol_Zusammenarbeit/Allgemeine_Informationen/allgemeine_informationen_EZ.html.
6. Після фінального свистка Євро-2012 у Києві [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/inozmi/deutsche-welle/2012/07/3/6967888/>.
7. ЄС: Для проведення саміту Україна-ЄС немає ніяких нових умов [Електронний ресурс] // РБК-Україна. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/es-dlya-provedeniya-sammita-ukraina-es-net-nikakih-novyh-17102012173800>.
8. Polen und die Ukraine stolz – «Wir können Europa» [Електронний ресурс] // Die Welt. – Режим доступу : <http://www.welt.de/sport/fussball/article109813520/Polen-und-die-Ukraine-stolz-Wir-koennen-Europa.html>.